

UNAPRJEĐENJE VJEŠTINA ODRASLIH

**Društveni izazov za
Bosnu i Hercegovinu**

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE
OBRAZOVANJE

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE
OBRAZOVANJE

UNAPRJEĐENJE VJEŠTINA ODRASLIH

**Društveni izazov za
Bosnu i Hercegovinu**

Ovaj se projekt provodi uz finansijsku pomoć Evropske komisije. Za sadržaj ove publikacije (komunikacije) isključivo je odgovoran autor i ni u kojem se slučaju ne može smatrati da održava stajalište Evropske komisije.

Izdavač:

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO, OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Za izdavača:

Maja Stojkić, ravnateljica

Autor:

prof. dr. Miomir Despotović

Lektor:

Karolina Vrljić

Tisak:

Europrint
Banja Luka

Naklada: 150 komada

Projekt podupire ERASMUS+ u okviru Implementacije programa EU-a za obrazovanje odraslih
Banja Luka, listopad 2017. godine

NAPOMENA:

Izrazi koji su napisani samo u jednome gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

Sadržaj

Popis slika	6
Uvod	8
1. Globalni porast kvalitete obrazovanja i vještina	9
2. Obrazovanje i učenje odraslih – europske potrebe i perspektive	13
2.1. Europski strateški okvir cjeloživotnoga učenja	13
2.2. Europski strateški okvir obrazovanja odraslih	16
3. Potrebe za vještinama u Bosni i Hercegovini	25
4. Strateški okvir obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini	27
5. Zakonodavni okvir obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini	33
6. Projekti	34
6.1. Konceptija osnovnoga obrazovanja	34
6.2. Elektronska platforma EPALE	37
6.3. Implementacija Europske agende za obrazovanje odraslih	40
7. Andragoške obuke	41
8. Časopis za obrazovanje odraslih	41
Literatura	42

Popis slika

Slika 1. Postotak odraslih od 25 do 34 godine čiji je najveći stupanj obrazovanja srednje ili poslijesrednje nesveučilišno obrazovanje – 2015.

Slika 2. Populacija s tercijskim obrazovanjem – 2015.

Slika 3. Participacija odraslih (u dobnoj skupini od 15 do 64 godine) u formalnom i/ili neformalnom obrazovanju – 2012. ili 2015.

Slika 4. Društveni bruto proizvod po glavi stanovnika u odnosu na prosjek EU-28 – 2016.

Slika 5. Rano napuštanje obrazovanja u EU-u u postotcima, dobna skupina od 18 do 24 godine –2016.

Slika 6. Prosječno vrijeme od napuštanja srednjega obrazovanja do dobivanja prvoga posla, dobna skupina od 15 do 34 godine – 2009.

Slika 7. Participacija u obrazovanju odraslih

Slika 8. Registrirana nezaposlenost u Bosni i Hercegovini

Slika 9. Obrazovna struktura nezaposlenih u Bosni i Hercegovini 2017.

Slika 10. Zaposleni prema sektoru djelatnosti u BiH – 2017.

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH od 2014. godine implementira Europski program za obrazovanje odraslih Erasmus+. Publikacija *Unaprjeđenje vještina odraslih – društveni izazov za Bosnu i Hercegovinu* nastala je kao rezultat rada toga projekta.

Europski program za obrazovanje odraslih definira fokus za europsku suradnju u obrazovanju odraslih za razdoblje od 2012. do 2020. Europska je komisija organizirala mrežu državnih koordinatora čija je uloga doprinosti provedbi programa na državnoj razini i osiguravati vezu s relevantnim ministarstvima, interesnim stranama i drugim partnerima. Cilj je tih aktivnosti promoviranje i unaprjeđivanje politike o učenju odraslih osoba. U programu je naglašena potreba povećanoga uključivanja odraslih u sve vrste obrazovanja odraslih (formalno, neformalno i informalno učenje), bilo radi stjecanja novih radnih vještina, stvaranja aktivnoga građanstva bilo radi osobnoga razvoja.

Publikacija *Unaprjeđenje vještina odraslih – društveni izazov za Bosnu i Hercegovinu* daje informacije o europskim trendovima i potrebama u oblasti obrazovanja odraslih osoba. Osim toga u publikaciji su predstavljene promjene i napredak koji je Bosna i Hercegovina ostvarila posljednjih godina u području uređenja i unaprjeđenja sustava obrazovanja odraslih. Bosanskohercegovačko društvo stremi usvajanju europskih načela. Na tome je putu zadaća države povećati mogućnosti za socijalno uključivanje svih članova, a posebice onih koji moraju stjecati nove vještine za specifične zahtjeve koje suvremeno doba postavlja pred njih.

U prethodnome su razdoblju u Bosni i Hercegovini realizirane aktivnosti dvaju projektnih ciklusa Implementacije programa EU-a za obrazovanje odraslih. Projektni je tim Agencije imao pred sobom cilj ukazati na važnost nadogradnje vještina odraslih osoba za društveni razvoj. Unaprjeđenje vještina odraslim osobama otvara nove mogućnosti u različitim sferama života. Članovi radnoga tima su, u suradnji s EPALE BiH, stvorili suradničku mrežu s različitim sudionicima iz oblasti obrazovanja odraslih. Polazište za rad bilo je prepoznati mogućnosti, nedostatke i potrebe društva.

Projekt nastavlja rad nastojeći doprinijeti razvoju na području obrazovanja odraslih.

Biljana Popović,
stručna savjetnica Agencije za predškolsko, osnovno
i srednje obrazovanje za NQF i državna koordinatorica za EAA

Uvod

Sustav obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini vrlo je složen i potpuno decentraliziran, ali ipak se počinju jasno uočavati osnovne naznake njegova uspostavljanja. U različitim se strateškim dokumentima obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini tretira kao osnovni instrument za razvoj demokratskih društvenih odnosa, učinkovitoga i konkurentnoga tržišnog gospodarstva, smanjenja nezaposlenosti i socijalne isključenosti i unaprjeđenja društvene djelotvornosti u procesu europskih integracija. Taj proces strateškoga oblikovanja obrazovanja odraslih nastao je prvotno uz potporu Europske unije i pojedinih zemalja članica koje su kroz različite projekte nastojale unaprijediti i oblikovati sustav obrazovanja i učenja odraslih. Različite sredine i različita tijela u BiH, razumijevajući značaj obrazovanja odraslih i stjecanja vještina, pokazale su spremnost za prihvaćanje ovih inicijativa i njihovu implementaciju, što se najbolje vidi u oblasti donošenja različitih strategija, zakonodavnoga okvira i realizaciji obuka za različite ciljne skupine.

Cilj publikacije *Unaprjeđenje vještina odraslih – društveni izazov za Bosnu i Hercegovinu* jest sagledati te inicijative i njihove rezultate te na taj način promicati obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini i motivirati ključne sudionike na njegov daljnji razvoj i unaprjeđenje. U njoj su predstavljene osnovne globalne i europske potrebe i politika u oblasti obrazovanja odraslih s ciljem da se stručna javnost upozna s osnovnim trendovima u tome području. Prikazane su također i osnovne informacije o stanju, strateškome okviru, zakonodavstvu i praksi obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

1. Globalni porast kvalitete obrazovanja i vještina

Kreiranje mogućnosti za učenje i stjecanje vještina već se dugi niz godina nalazi u srcu globalne politike obrazovanja jer su obrazovanje i razvoj vještina od suštinskoga značaja za poticanje individualnoga i socijalno-ekonomskoga rasta i razvoja.

Iako još uvijek postoji značajan broj nepismenih, odnosno mladih i odraslih bez osnovnih vještina i osnovnoga obrazovanja, opseg pismenosti, obuhvat osnovnim, srednjim i visokim obrazovanjem, participacija u obrazovanju odraslih, kvaliteta obrazovanja i stjecanje vještina značajno su porasli diljem svijeta.

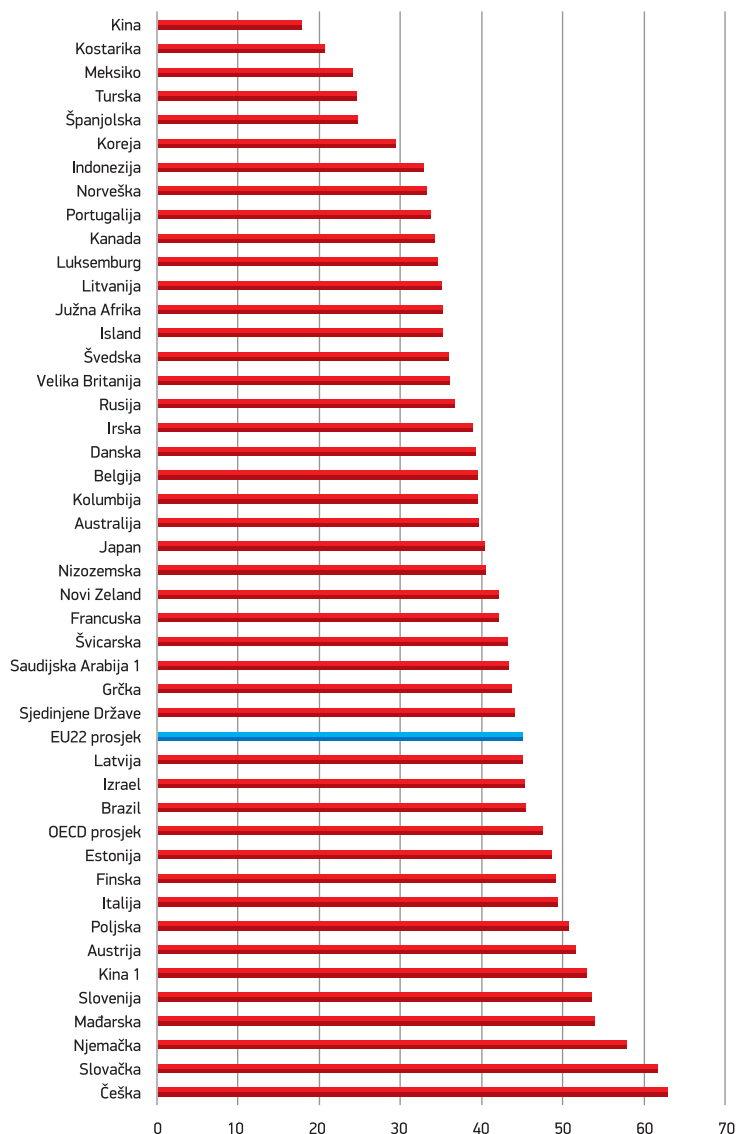
Prema podacima za 2014. godinu u svijetu je bilo 748 milijuna nepismenih osoba starijih od 15 godina, odnosno 114 milijuna mladih između 15 i 24 godine, od čega se 51 % nalazilo u jugoistočnoj Aziji (UNESCO Institute for Statistics, 2016.). Iako se radi o značajnom broju nepismenih, UNESCO-ve projekcije pokazuju da su u proteklih 50 godina napravljeni značajni pomaci u poboljšanju pismenosti odraslih. Prije 50 godina od osoba u dobi od 15 do 24 godine skoro jedna četvrtina nije umjela čitati ni napisati jednostavnu rečenicu, a danas ih je 10 posto. (UNESCO eAtlas of Literacy, 2017). Od 1990. do 2015. stopa pismenosti odraslih u sjevernoj Africi porasla je s 47 % na 77 %, u južnoj Aziji s 47 % na 70 %, zapadnoj Aziji sa 72 % na 90 % te istočnoj Aziji sa 79 % na 96 %. Istodobno se stopa pismenosti mladih od 1990. do 2015. najviše povećala u sjevernoj Africi (sa 68 % na 95 %) i južnoj Aziji (sa 60 % na 87 %). U manjoj je mjeri napredak primijećen i u svim drugim područjima i kod odraslih i kod mladih (UNESCO Institute for Statistics, 2016.).

Obuhvat osnovnim obrazovanjem također je značajno unaprjeđen, iako Milenijski razvojni cilj (MDG) o postizanju univerzalnoga osnovnog obrazovanja do 2015. godine nije ostvaren. Više od polovine zemalja u svijetu postiglo je univerzalno osnovno obrazovanje, što znači da im je neto stopa upisa u početnu razinu osnovnoga obrazovanja veća od 95 % (UNICEF, 2016.). U svijetu je 2013. godine u osnovnu školu upisano 91 % djece koja su dorasla za školu. U razdoblju između 2000. i 2013. godine broj djece koja ne upisuju osnovnu školu smanjen je s 99 na 59 milijuna. To ipak ukazuje da je pred nekim zemljama još uvijek dug put do postizanja univerzalne pismenosti i univerzalnoga osnovnog obrazovanja. Pred najvećim su izazovom zemlje zapadne i središnje Afrike, gdje je neto stopa upisa u 2013. iznosila 74 % (UNICEF, 2016.).

Obuhvat srednjim obrazovanjem na globalnoj razini također postaje vrlo visok. Mnoge zemlje, prije svega europske, uvele su obvezno srednje obrazovanje, dok se Afrika, posebice supsaharska, i južna Azija suočavaju s ozbiljnim problemima u području srednjega obrazovanja. U zemljama te regije manje od polovine mladih se upisuju u srednju školu. Značajan broj mladih, koji se mjeri u milijunima, ostavljen je bez mogućnosti ulaska na tržište rada, bez potrebnih znanja i vještina. U zemljama EU-a, međutim, oko 45 % odraslih između 25 i 34 godine ima srednju ili poslijesrednju razinu

obrazovanja. U Slovačkoj i Češkoj postotak odraslih sa srednjim i poslijesrednjim obrazovanjem jest iznad 60 %.

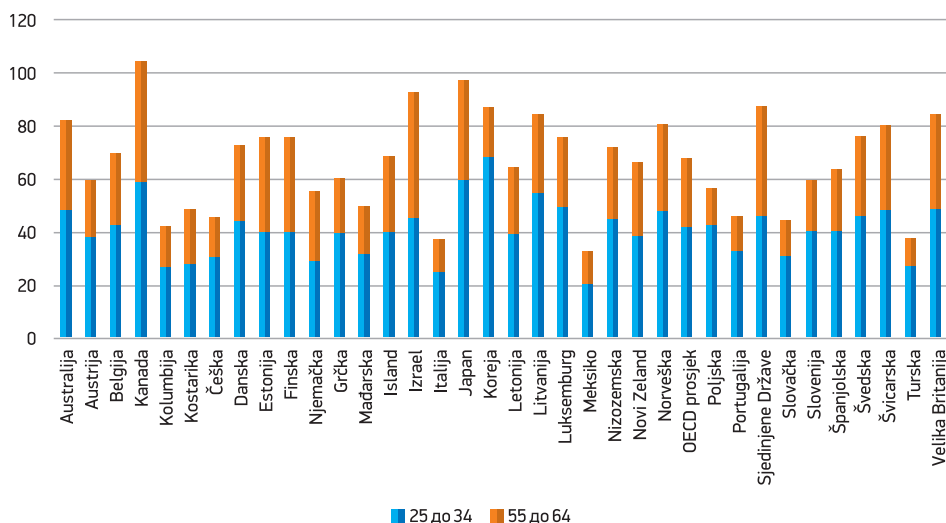
Slika 1. Postotak odraslih od 25 do 34 godine čiji je najveći stupanj obrazovanja srednje ili poslijesrednje nesveučilišno obrazovanje – 2015.

Izvor: OECD, Education at a Glance 2016.

Razvoj visokoga obrazovanja obilježilo je drugu polovinu 20. stoljeća, a ono što karakterizira 21. stoljeće jest ekspanzija odraslih studenata na sveučilištima. Oni se u literaturi i statističkim publikacijama obično označavaju terminom „nekonvencionalni studenti“, „stariji studenti“, „odrasli studenti“ ili „netradicionalni student“. Riječ je o studentima koji su stariji od 25 godina i koji mogu biti redoviti (full-time) ili izvanredni (part-time), s dodatnim karakteristikama koje uključuju status zaposlenoga i često bračni status te značajno drukčiji odnos prema učenju (Styding and Dundes, 2006.). Prema broju starijih studenata na sveučilištima prednjače razvijene zemlje kao što su Sjedinjene Američke Države, Kanada, Velika Britanija, Japan i Australija. To ukazuje da obrazovanje nije više monopol mladosti i privilegija mladih, odnosno da odrasli imaju duboke i snažne potrebe da se uključuju u sve oblike i razine obrazovanja.

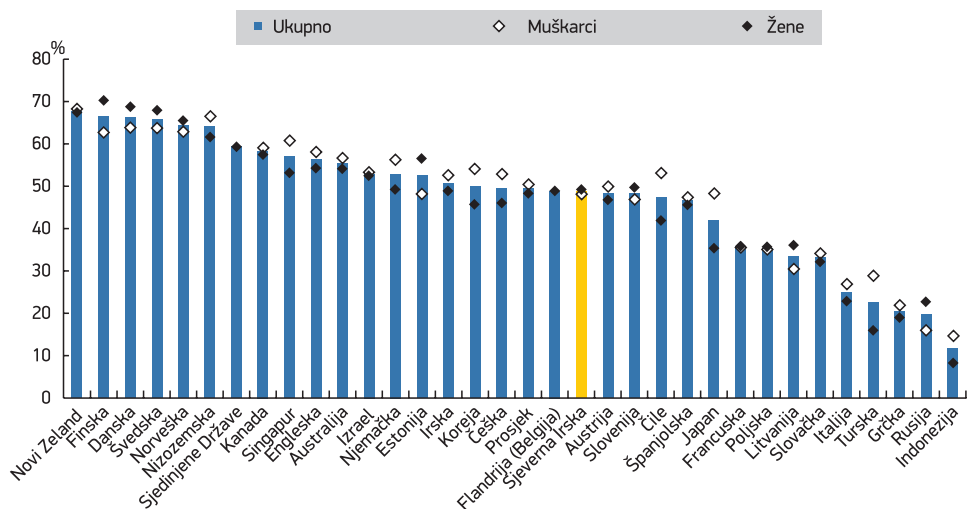
Slika 2. Populacija s tercijskim obrazovanjem – 2015.

Izvor: OECD, Education at a Glance 2016.

Participacija odraslih u formalnom i neformalnom obrazovanju na globalnoj razini također je u značajnom porastu, posebice u razvijenim zemljama kao što su Novi Zeland, Kanada, Australija te u zemljama sjeverne Europe.

Slika 3. Participacija odraslih (u dobnoj skupini od 15 do 64 godine) u formalnom i/ili neformalnom obrazovanju – 2012. ili 2015.

Izvor: OECD, Education at a Glance 2016.

U osnovi činjenica da značajan postotak odraslih pohađa tercijarno (sveučilišno ili nesveučilišno) obrazovanje i da u prosjeku oko 50 % odraslih sudjeluje u nekim oblicima cjeloživotnoga učenja nalazi se potreba za prilagođavanjem promjenljivim društvenim i individualnim životnim uvjetima. S druge strane, ljudi i njihove sposobnosti i vještine postaju temelj za razvoj suvremenih učinkovitih društvenih sustava i kompetitivnih ekonomija. Zbog činjenice da vještine određuju kapacitet za povećanje društvene učinkovitosti i ekonomske produktivnosti sve su veća ulaganja u obrazovanje. Na taj način najmnogoljudnije zemlje, koje imaju visok udjel mladih i obrazovanih u ukupnoj populaciji, postaju razvojno i ekonomski sve utjecajnije i kompetitivnije (Indija, Kina, Južna Koreja). Globalna obrazovna ekspanzija predstavlja najsnažniji socijalno-ekonomski izazov koji ne mimoilazi ni Europu koja predstavlja područje s najvećim obrazovnim potencijalom. Došao je kraj vremenu kada je konkurencija dolazila uglavnom iz zemalja koje bi mogle ponuditi samo niskokvalificirane radnike. Masovni porast globalne ponude visokokvalificiranih osoba u posljednjem desetljeću postavlja Europu na test (European Commission, 2012.) i ona na njega pokušava učinkovito odgovoriti.

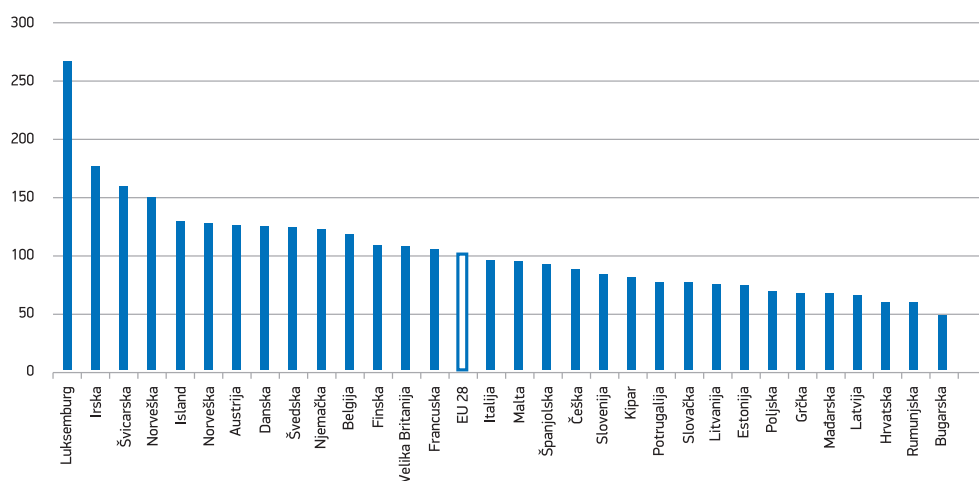
2. Obrazovanje i učenje odraslih – europske potrebe i perspektive

2.1. Europski strateški okvir cjeloživotnoga učenja

Od svoga osnivanja pa do danas EU pokazuje kontinuirano nastojanje u unaprjeđivanju svoje učinkovitosti u četiri osnovne oblasti: ekonomska učinkovitost, zapošljavanje i tranzicija u svijet rada, građanska participacija i socijalna kohezija.

Usprkos kontinuiranom ekonomskom rastu, EU se u posljednjih deset godina, a posebice nakon ekonomske krize 2007., suočio s ekonomskom stagnacijom i opadanjem, povećanjem stope nezaposlenosti, fiskalnim deficitom i značajnim unutarnjim dugom (European Commission, 2010.). Ono što za EU postaje poseban problem jesu velike disproporcije u ekonomskom razvoju među zemljama članicama.

Slika 4. Društveni bruto proizvod po glavi stanovnika u odnosu na prosjek EU-28 – 2016.

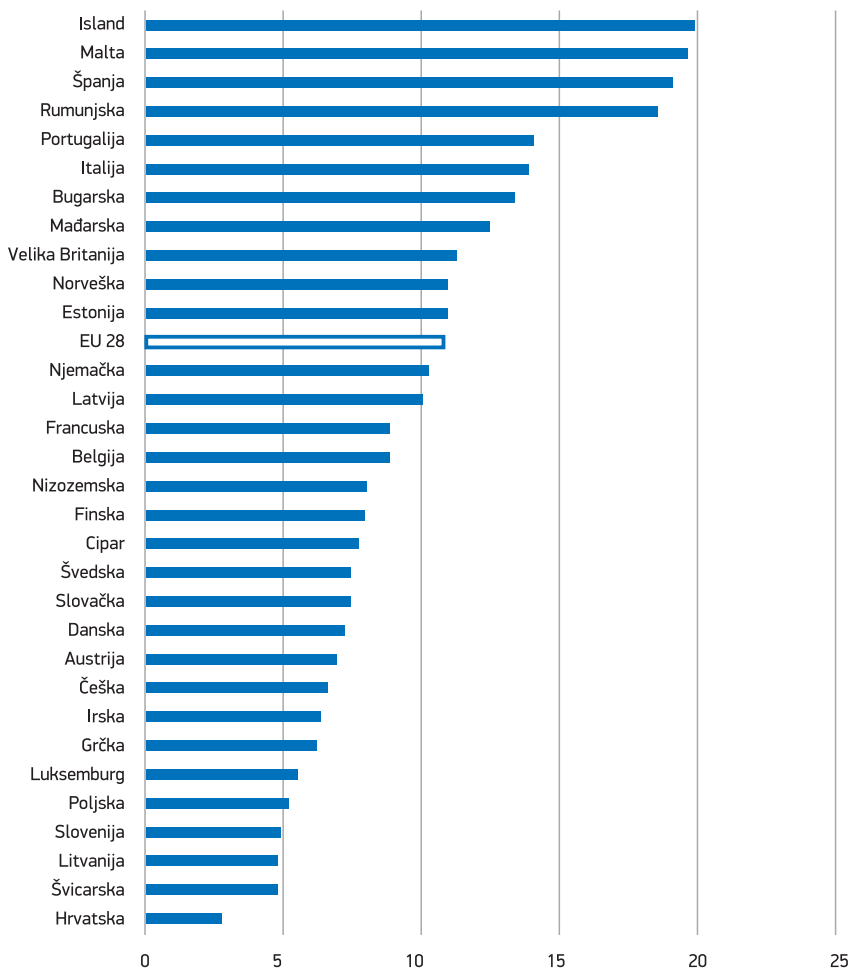

Izvor: Eurostat, 2016.

Značajne razlike u razini ekonomskoga razvoja mogu ugroziti položaj EU-a u međunarodnoj podjeli rada i njegov kompetitivni status. Posve je jasno da EU može sačuvati i unaprijediti svoj ekonomski status te ostvariti svoje strateške ciljeve samo kao dobro izbalansirana ekonomska, kulturna i politička cjelina koja raspolaže iznimnim ljudskim potencijalom. Borba za adekvatan ljudski potencijal jedan je od najznačajnijih strateških ciljeva EU-a.

Iako EU tretira obrazovanje kao osnovni instrument društveno-ekonomskoga rasta i razvoja, još uvijek ne uspijeva uspostaviti dovoljno učinkovit i pravedan obrazovni sustav jer je stopa ranoga napuštanja obrazovanja relativno visoka. Na razini EU-a ona iznosi više od 10, a u pojedinim zemljama više i od 20 posto.

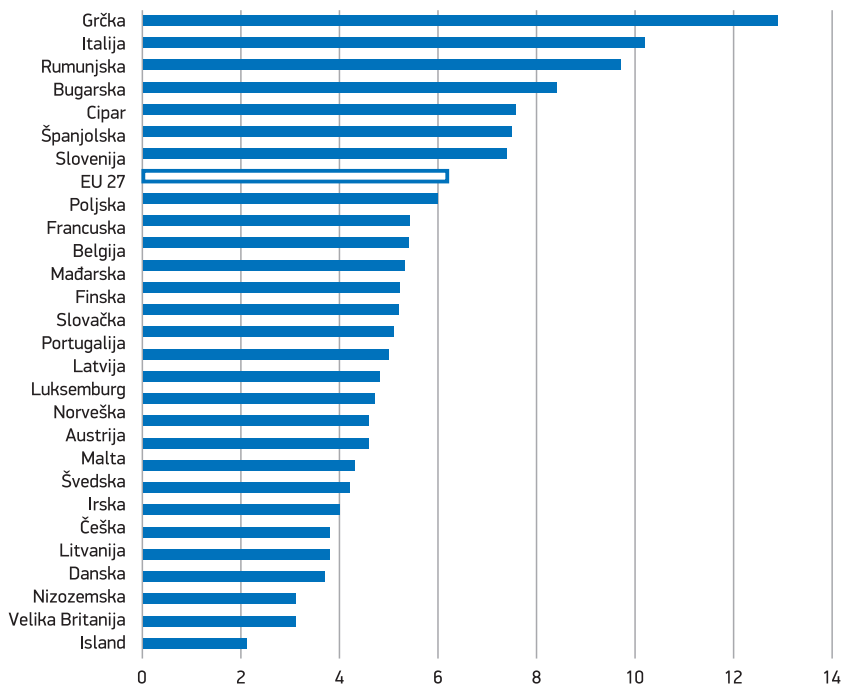
Slika 5. Rano napuštanje obrazovanja u EU-u u postotcima, dobna skupina od 18 do 24 godine –2016.

Izvor: Eurostat, 2016.

I usprkos značajnim naporima i uspjesima u uspostavljanju vrlo jasnih načina realizacije cjeloživotnoga učenja i obrazovanja odraslih, a pogotovu stručnoga obrazovanja, EU još uvijek ne uspijeva razviti dovoljno fleksibilan i potrebama tržišta rada prilagođen obrazovni sustav, jer vrijeme od napuštanja obrazovanja do dobivanja prvoga posla još uvijek se mjeri u godinama.

Slika 6. Prosječno vrijeme od napuštanja srednjega obrazovanja do dobivanja prvoga posla, dobn skupina od 15 do 34 godine – 2009.

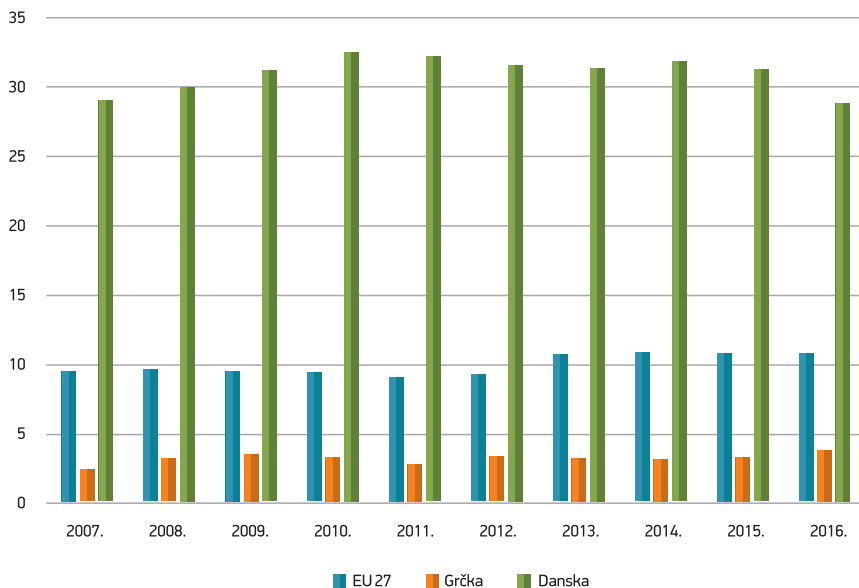

Izvor: Eurostat, 2016.

Participacija u obrazovanju odraslih, s obzirom na prosjek, još uvijek je niska s jako izraženim razlikama među pojedinim zemljama koje proizlaze iz tradicije i kulture, ali i njihove ekonomske moći. Na sjeveru Europe participacija u obrazovanju odraslih iznosi i više od 60 %, dok je na jugu niža od 5 %. Pristup znanju i vještinama tijekom odrasloga doba predstavlja jedan od najznačajnijih čimbenika ekonomskoga prosperiteta, a prije svega socijalne uključenosti i participacije na tržištu rada, ali i razvoja individualnih sposobnosti i talenata. Zbog toga EU nastoji značajno unaprijediti i uravnotežiti taj segment obrazovanja.

Slika 7. Participacija u obrazovanju odraslih

Izvor: Eurostat, 2016.

Imajući u vidu postojeću socijalno-ekonomsku i demografsku situaciju i razumijevajući značaj obrazovanja i učenja, Europska je unija od 90-ih godina 20. stoljeća, a posebice od 2000., odnosno od usvajanja Lisabonske strategije koja uvelike promiče stav da su ljudi, odnosno njihova znanja i kompetencije, od ključne važnosti za europsku budućnost (European Commission, 2001.), započela intenzivnu promidžbu i sustavnu projekciju doživotnoga učenja te u okviru toga i obrazovanja i učenja odraslih.

2.2. Europski strateški okvir obrazovanja odraslih

Europska je unija 2000. u Lisabonu usvojila razvojnu strategiju (Lisabonska strategija) čiji je temeljni cilj bio da EU do 2010. postane „najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta utemeljeno na znanju, te sposobno za održivi gospodarski rast, s najvećom stopom zaposlenosti i snažnom gospodarskom i socijalnom kohezijom“ (European Council, 2000.). Treba imati u vidu činjenicu da je taj ambiciozni cilj postavljen u razdoblju kada u Europskoj uniji 150 milijuna odraslih osoba (u dobnoj skupini od 25 do 64 godine) nije imalo srednje obrazovanje i kada je samo 8 % njih participiralo u obrazovanju i učenju (European Commission, 2001.). Kao temeljni mehanizam za postizanje toga strateškog cilja pozicionirano je znanje, odnosno doživotno učenje, uključujući znanstveno-tehnološka istraživanja i inovacije. Kako bi ostvarila te ciljeve, Europska je unija donijela niz vrlo značajnih dokumenata za razvoj i unaprjeđenje obra-

zovanja i učenja odraslih među kojima su najznačajniji: The concrete future objectives of education and training systems (Council of the European Union, 2001.), It is never too late to learn (European Parliament, 2008.), A strategic framework for European cooperation in education and training - 'ET 2020' (Council of the European Union, 2009.). Iako se realizacija Lisabonske strategije nije odvijala na predviđen način i planiranim tempom, dijelom zbog slabosti u koordinaciji zemalja članica, a dijelom i zbog iznenadne ekonomske krize, Europska unija zapravo nije odustala od svoga temeljnoga cilja, nego ga je bitno reducirala jer nije razriješila osnovne probleme koji su inspirirali donošenje same strategije.

Polazeći od iskustava stečenih u prethodnome razdoblju i novonastale ekonomske situacije, Europska je unija u ožujku 2010. usvojila Strategiju za pametan, održiv i uključiv razvoj, nazvanu Europe 2020 Strategy (European Commission, 2010.), u kojoj je definirala viziju vlastitoga razvoja do 2020. godine.

Europe 2020 strategija sadrži tri međusobno povezana prioriteta: pametan razvoj (ekonomija temeljene na znanju i inovacijama), održiv razvoj (ekonomija koja djelotvornije koristi resurse, koja je „zelenija“ i konkurentnija) i uključiv razvoj (ekonomija s visokom stopom zaposlenosti i socijalnom i teritorijalnom kohezijom). Od država članica EU-a očekuje se precizno definiranje vlastitih ciljeva i rezultata, kao i mjera koje bi se trebale realizirati u sljedećem financijskom razdoblju kroz nacionalne proračune, strukturne fondove i ostale izvore financiranja kako bi se ostvarili utvrđeni dugoročni zajednički ciljevi.

Glavni ciljevi EU-a do 2020:

- 75 % stanovništva u dobnoj skupini od 20 do 64 godine treba biti zaposleno;
- 3 % BDP-a EU-a treba se uložiti u istraživanje i razvoj;
- treba ostvariti klimatsko-energetske ciljeve „20/20/20“ (uključujući i 30 % smanjenja emisije plinova);
- udio onih koji prerano napuštaju školovanje treba biti niži od 10 %, a najmanje 40 % mladih treba imati tercijarno obrazovanje;
- broj osoba koje su izložene riziku od siromaštva treba smanjiti za dvadeset milijuna..

Kako bi se navedeni ciljevi ispunili, Europska je unija ustanovila sedam vodećih inicijativa (flagship initiatives). One razrađuju specifične aktivnosti koje se trebaju provesti i na razini EU-a i na razini zemalja članica, a tri se izravno odnose na obrazovanje:

• **Mladi u pokretu** – s ciljem unaprjeđivanja kvalitete obrazovnih sustava i lakšega ulaska mladih na tržište rada

• **Agenda za nove vještine i radna mjesta** – s ciljem modernizacije tržišta rada i osnaživanja ljudi razvojem njihovih vještina tijekom cijeloga života kako bi se povećala aktivna radna snaga i bolje usklađivala ponuda s potražnjom na tržištu rada.

• **Europska platforma za borbu protiv siromaštva** - s ciljem da se postigne socijalna i teritorijalna kohezija tako da se osobama koji su suočeni sa siromaštvom i socijalnom isključenošću omogućí dostojanstven život i aktivno sudjelovanje u društvu.

U drugoj polovini 2010. godine Europsko je vijeće usvojio deset integriranih smjernica čiji je cilj osigurati realizaciju pet strateških ciljeva do 2020.:

1. osiguravanje kvalitete i održivosti javnih financija
2. rješavanje makroekonomskih debalansa
3. smanjivanje debalansa disproporcija u Eurozoni
4. optimiziranje potpore za istraživanje i razvoj te inovacije, jačanje trokuta znanja i oslobađanje potencijala digitalne ekonomije
5. poboljšanje učinkovitosti resursa i smanjenje emisije stakleničkih plinova
6. poboljšanje poslovnoga i potrošačkoga okružja i modernizacija industrijske baze
7. povećanje participacije, tj. udjela na tržištu rada i smanjenje strukturne nezaposlenosti – (zbog raskoraka između ponude i potražnje)
8. razvijanje kvalificirane radne snage odgovarajući na potrebe tržišta rada, unaprjeđenje kvalitete posla i cjeloživotno učenje
9. poboljšanje performansi obrazovnoga sustava i obuke na svim razinama i povećanje udjela u visokome obrazovanju i
10. promicanje socijalne uključenosti i borba protiv siromaštva.

Tri se smjernice (7., 8. i 9.) izravno odnose na obrazovanje, što govori o njegovoj središnjoj ulozi u društvenome i ekonomskome razvoju EU-a.

Europe 2020 strategija inicirala je donošenje niza drugih dokumenata u području obrazovanja i učenja odraslih koji predstavljaju konkretizaciju i operacionalizaciju temeljnih strateških ciljeva u oblasti obrazovanja i učenja odraslih do 2020.

Agenda za nove vještine i radna mjesta (European Commission, 2010.) dio je Europa 2020 strategije koja predstavlja pokušaj uspostavljanja mehanizama za modernizaciju tržišta rada u Europi na temelju triju ciljeva:

- bolje funkcioniranje tržišta rada na temelju uspostavljanja ravnoteže između radnoga zakonodavstva i jamstva sigurnosti zaposlenima (fleksigurnost);
- povećanje vještina i znanja radne snage s ciljem uspješnoga prilagođavanja novim tehnologijama i bržoj dinamici radnoga okružja i
- unaprjeđenje kvalitete poslova i uvjeta rada.

Od osobite je važnosti činjenica da Europa 2020 strategija i Agenda za nove vještine afirmiraju uravnotežen stav glede koncepta zapošljavanja i zaposlenosti ukazujući na to kako za zapošljavanje nije dovoljno osigurati da osobe u radnoj dobi aktivno traže posao i usvajaju vještine koje im mogu pomoći pri zapošljavanju, nego da se zapošljavanje mora zasnivati na kreiranju novih radnih mjesta.

Obnovljena agenda za vještine, koju je Europsko vijeće donijelo 2011., a u kojoj se prioriteti iz Strategije ET 2020 ponovno afirmiraju i u kojoj su formulirani prioriteti za razdoblje od 2012. do 2014. (European Council, 2011.), predstavlja jedan od najcjelovitijih dokumenata i smjernica o obrazovanu i učenju odraslih s vrlo jasnim porukama zemljama članicama o načinu njihova unaprjeđenja i razvijanja. Agenda zemljama članicama preporuča sljedeće temeljne strateške ciljeve i načine njihova ostvarenja:

CILJ 1 – cjeloživotno učenje i mobilnost učiniti realnim:

- razvijanje sveobuhvatnih i lako dostupnih informacija i sustava vođenja te učinkovitih strategija informiranja usmjerenih na podizanje svijesti i motivacije među potencijalnim učenicima s posebnim fokusom na ugrožene skupine
- promicanje angažiranja poslodavaca u učenju na radnome mjestu s ciljem razvijanja vještina specifičnih za posao
- promicanje fleksibilnih puteva učenja za odrasle uključujući širi pristup visokome obrazovanju
- stvaranje funkcionalnih sustava za vrjednovanje neformalnoga i informalnoga učenja te promicanje njihove uporabe kod odraslih, poslodavaca i drugih organizacija

CILJ 2 – unaprjeđenje kvalitete i učinkovitosti obrazovanja i obuke:

- osiguravanje kvalitete za institucije koje obrazuju odrasle preko sustava akreditacije
- poboljšanje kvalitete osoblja u organizacijama za obrazovanje odraslih uspostavljanjem učinkovitih sustava za inicijalnu obuku i profesionalni razvoj te olakšavanjem mobilnosti nastavnika, trenera i drugoga osoblja za obrazovanje odraslih
- osiguravanje održivoga i transparentnoga sustava za financiranje učenja odraslih, zasnovanog na zajedničkoj odgovornosti javnoga i privatnoga sektora
- prilagođavanje obrazovanja potrebama tržišta rada i razvoj mogućnosti za stjecanje kvalifikacija i razvijanje novih vještina koje povećavaju sposobnost osoba da se prilagode novim zahtjevima promjenljiva okružja
- intenziviranje suradnje i partnerstva između svih sudionika relevantnih za učenje odraslih, posebice javnih vlasti, različitih ponuđača mogućnosti za učenje odraslih, socijalnih partnera i organizacija civilnoga društva, posebice na regionalnoj i lokalnoj razini u kontekstu razvoja „regije učenja“ i lokalnih centara za učenje

CILJ 3 – promicanje jednakosti, socijalne kohezije i aktivnoga građanstva kroz učenje odraslih:

- poboljšanje vještina pismenosti i računanja, razvijanje digitalne i financijske pismenosti, građanske, kulturne, političke, ekološke, medijske i potrošačke svijesti i učenja za zdrav život;
- povećanje ponude i poticanja angažiranja pojedinaca u učenju odraslih kao sredstvu za jačanje socijalne uključenosti i za aktivno sudjelovanje u zajednici i društvu te poboljšanje pristupa obrazovanju odraslih za migrantske, romske i ugrožene skupine, kao i za izbjeglice i osobe koje traže azil;
- unaprjeđivanje mogućnosti za učenje starijih odraslih u kontekstu aktivnoga starenja, uključujući volontiranje i promociju inovativnih oblika međugeneracijskoga učenja;
- rješavanje potreba za učenjem osoba s invaliditetom i osoba u specifičnim situacijama isključivanja (bolnice, domovi za zbrinjavanje i zatvori);

CILJ 4 – poboljšanje kreativnosti i inovativnosti odraslih i njihovih okružja za učenje:

- promicanje stjecanja transverzalnih ključnih kompetencija, kao što su učenje za učenje, osjećaj inicijative i poduzetništva te kulturna svijest;
- unaprjeđenje uloge organizacija za kulturu (kao što su muzeji, biblioteke itd.), organizacija civilnoga društva, sportskih organizacija, kreativnih i inovativnih okružja za formalno i neformalno učenje odraslih;
- bolje korištenje IKT-jem u kontekstu učenja odraslih, kao sredstva za proširenje pristupa i poboljšanje kvalitete pružanja usluga.

CILJ 5 – unaprjeđenje baze znanja o učenju odraslih i praćenju sektora učenja odraslih:

- sudjelovanje u aktivnostima i implementaciji ključnih poruka koje proizlaze iz glavnih međunarodnih istraživanja i studija kao što su Anketa o obrazovanju odraslih (AES), Anketa o kontinuiranom stručnom usavršavanju (CVTS) i Program za međunarodnu procjenu kompetencija odraslih (PIAAC);
- prikupljanje osnovnih podataka o učenju odraslih (participacija, organizacije, financiranje i sl.);
- jačanje praćenja i procjene utjecaja djelotvornosti učenja odraslih;
- intenziviranje istraživanja i analiza pitanja vezanih za učenje odraslih;
- izvješćivanje o politikama učenja odraslih kao dijela zajedničkoga izvješća o napretku programa ET 2020.

Jugoistočna Europa 2020.: Radna mjesta i prosperitet u europskoj perspektivi jest strategija za jugoistočnu Europu, odnosno zapadni Balkan koju je 2013. godine usvojilo Vijeće za regionalnu suradnju (Regional Cooperation Council, 2013.), a prihvatile su je izaslanstva ministara ekonomije Albanije, Bosne i Hercegovine, Bugarske, Hrvatske, Kosova*, Crne Gore, Rumunjske, Srbije i Makedonije.

Strategija Jugoistočna Europa 2020 (JIE 2020) inspirirana je Europa 2020 strategijom i njezin je temeljni cilj postizanje visokoga i održivoga ekonomskog razvoja, poticanje većeg gospodarskoga rasta u regiji i stvaranje novih radnih mjesta, a sve kroz jačanje regionalne suradnje i veza s EU-om. Kao i EU 2020 strategija tako i JIE 2020 predviđa rast u četiri domene koje su od ključnoga značaja za društveno-ekonomski razvoj svake pojedine zemlje, ali i za proces pridruživanja EU-u:

- **integrirani rast** - veći opseg vanjskotrgovinske razmjene i investicija na regionalnoj razini, na nediskriminirajući, transparentan i predvidljiv način;
- **pametni rast** - veća posvećenost inovacijama i konkurentnosti, stimuliranje rasta temeljena na znanju što uključuje razvoj ljudskih resursa, istraživanje, razvoj i inovacije, digitalizaciju, kulturu i kreativnost;
- **održivi rast** - podizanje razine konkurentnosti privatnoga sektora i implementiranja politike energetske učinkovitosti u zemljama jugoistočne Europe;
- **uključivi rast** - razvoj vještina, stvaranje novih radnih mjesta, boljih uvjeta u oblasti zdravlja s ciljem unaprjeđivanje procesa zapošljavanja kroz razvoj vještina, otvaranje novih radnih mjesta na tržištu rada i udjel svih, uključujući i ugrožene skupine i manjine, na tržištu rada.
- **upravljanje rastom** – povećanje kapaciteta državne administracije s ciljem jačanja vladavine prava i suzbijanja korupcije te stvaranja poslovnoga ambijenta i pružanja javnih usluga nužnih za ekonomski razvoj.

Strategija pruža okvir za pomoć vladama u regiji prilikom provedbe vlastitih individualnih strategija razvoja, uključujući ciljeve vezane za pridruživanje EU-u. Kako bi osigurala perspektivu dugoročnoga pametnog rasta, jugoistočna Europa mora promijeniti svoj razvojni put, što prije svega znači da treba:

- a) prestati biti izvor jeftine radne snage i pronaći druge izvore vlastite konkurentnosti i
- b) razvijati ekonomiju koja se zasniva na proizvodnji, distribuciji i uporabi znanja i informacija.

U tome okviru glavni strateški cilj do kraja 2020. godine jest porast od 32 % u prosječnoj produktivnosti radne snage u odnosu na 2010. koji je praćen porastom od 18 % u broju visokokvalificiranih u ukupnoj radnoj snazi.

Strategija JIE 2020 valjana je ilustracija promjene europske politike i pristupa u oblasti obrazovanja i učenja. Europa sve manje postavlja obrazovne ciljeve i sve manje donosi strategije koje se odnose na obrazovanje i učenje. Ona u potpunosti instrumentalizira sustav obrazovanja i obuke stavljajući ih u službu postizanja širih socijalno-ekonomskih ciljeva.

Novi prioriteti za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja – dokument koji su 2015. zajednički donijeli Europsko vijeće i Europska komisija, ukazuje da je Europa suočena s nizom zadataka koje žurno treba riješiti, a to su: stvaranje novih radnih mjesta i ekonomski napredak, postizanje održiva razvoja, premošćivanje nedostataka u području ulaganja, jačanje socijalne kohezije, veliki migracijski pritisak i radikalizacija nasilja (European Commission, 2015.). Europa istodobno mora riješiti dugoročne izazove kao što su starenje, prilagođavanje digitalnom dobu i konkurentnost u globalnoj ekonomiji utemeljenoj na znanju. Kako bi se uspješno odgovorilo na te probleme, kao posebni prioriteti u području obrazovanja odraslih ističu se:

- **upravljanje:** osiguravanje usklađenosti obrazovanja odraslih s drugim područjima politike, poboljšanje koordinacije, učinkovitosti i relevantnosti za potrebe društva, ekonomije i okoline; prema potrebi, povećanje i privatnih i javnih ulaganja
- **ponuda i participacija:** znatno povećanje ponude visokokvalitetnoga obrazovanja odraslih, posebice u pogledu pismenosti, kvantitativne pismenosti i digitalnih vještina, povećanje participacije s pomoću učinkovitih strategija informiranja, savjetovanja i motiviranja
- **fleksibilnost i pristup:** proširivanje pristupa povećanjem dostupnosti učenja na radnom mjestu i učinkovitom uporabom informacijskih i komunikacijskih tehnologija; uvođenje postupaka za utvrđivanje i vrjednovanje vještina niskokvalificiranih odraslih osoba
- **kvaliteta:** poboljšanje osiguravanja kvalitete, uključujući praćenje i procjenu učinka, poboljšanje inicijalnoga i kontinuiranoga obrazovanja nastavnika u obrazovanju odraslih i prikupljanje potrebnih podataka o potrebama kako bi se ponuda učinkovito usmjerila i osmislila.

Novi program vještina za Europu (European Commission, 2016.) predstavlja daljnju konkretizaciju i operacionalizaciju Europa 2020 strategije. Riječ je o dokumentu koji na temelju analize stanja vještina u Europskoj uniji pokreće niz aktivnosti koje njezinim građanima trebaju osigurati odgovarajuće vještine i pravu potporu u njihovu stjecanju. Termin vještine u tome dokumentu ima integrativni karakter i označava sve ono što pojedinac zna i u stanju je uraditi.

Polazeći od stava da su vještine put do zaposlenosti i prosperiteta, Komisija, preko toga dokumenta, poziva države članice, socijalne partnere i gospodarstvo da zajedničkim radom:

- unaprijede kvalitetu i relevantnosti procesa formiranja vještina;
- učine vještine vidljivim i usporedivim
- unaprijede obavijesti i informacije o vještinama s ciljem boljeg karijernog izbora.

Za postizanje tih ciljeva Komisija predlaže 10 aktivnosti koje se odnose na elementarne vještine, ključne kompetencije, stručno obrazovanje kao prvi izbor, digitalne

vještine, transparentnost i usporedivost kvalifikacija, profiliranje vještina i kvalifikacija migranata, obavješćivanje i informiranje za karijerni izbor, obavješćivanje o vještinama koje se traže na tržištu rada i razumijevanje karakteristika svršenih učenika.

Polazeći od stavova i opredjeljenja formuliranim u Novom programu vještina, Europska je komisija već u lipnju 2016. pokrenula inicijativu Jamstvo za vještine (Skills guarantee) koju je Vijeće Europske unije usvojilo u prosincu 2016. pod nazivom **Putevi usavršavanja: nova prilika za odrasle** (Upskilling Pathways, New Opportunities for Adults).

Stanje vještina u EU-u:

- oko 26 % (70 milijuna) odraslih zaposlenih u EU-u nemaju adekvatne vještine čitanja i pisanja, računanja i uporabe digitalnih sredstava;
- više od 65 milijuna odraslih u EU-u ne posjeduje kvalifikacije srednje razine obrazovanja;
- više od polovine od 12 milijuna dugoročno nezaposlenih ima vrlo nizak stupanj obrazovanja;
- 40 % europskih poslodavaca ima teškoće u pronalaženju osoba s vještinama koje su im potrebne;
- 13 milijuna učenika godišnje upisuje se u srednje stručno obrazovanje u EU-28, što je nedovoljno;
- stručno je obrazovanje još uvijek samo drugi izbor.

Inicijativa je pokrenuta na temelju činjenice da skoro 70 milijuna Europljana ima teškoće u čitanju i pisanju, računanju i uporabi digitalnih tehnologija te da su oni u najvećem riziku od nezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključenosti. Temeljni je cilj inicijative pomoći odraslima da steknu minimalnu razinu pismenosti, numeričkih i digitalnih vještina i/ili da steknu širi skup vještina napredujući prema višoj sekundarnoj kvalifikaciji ili ekvivalentu (razina 3. ili 4. prema EKO-u). Kako bi se to postiglo, Vijeće državama članicama preporuča sljedeće:

- da ponude pristup oblicima usavršavanja kojima bi im se, u skladu s njihovim individualnim potrebama, omogućilo stjecanje minimalne razine pismenosti, matematičke pismenosti i digitalne kompetencije; i/ili stjecanje širega skupa vještina, znanja i kompetencija relevantnih za tržište rada i aktivno sudjelovanje u društvu;
- da utvrde prioritete ciljne skupine za provedbu oblika usavršavanja na nacionalnoj razini;
- da oblike usavršavanja utemelje na trima koracima: procjeni vještina, pružanju fleksibilne i kvalitetne ponude učenja prilagođene potrebama pojedinca te vrjednovanju i priznavanju stečenih vještina.

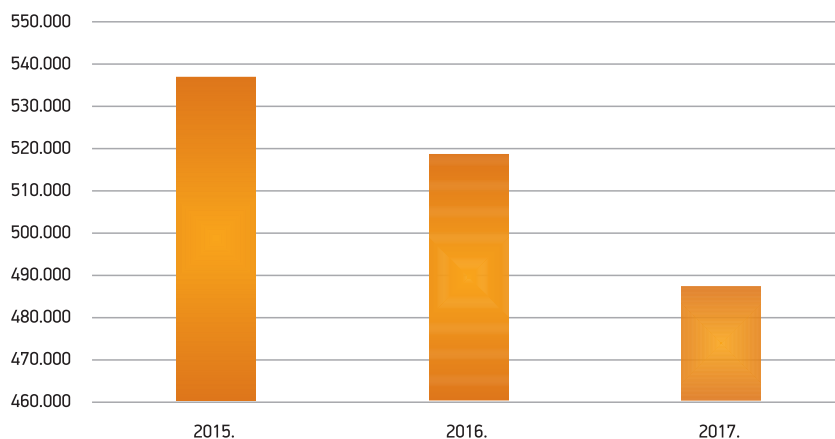

3. Potrebe za vještinama u Bosni i Hercegovini

Posljednji službeni popis stanovništva u Bosni i Hercegovini proveden je 1991. i prema njemu BiH je tada brojila 4,377.033 stanovnika. Od toga se razdoblja demografska struktura značajno izmijenila. U 2013. je Bosna i Hercegovina imala 3,531.159. stanovnika, od čega je 2,987.440 bilo starijih od 15 godina (Agencija za statistiku BiH, 2016.).

Prema podacima iz svibnja 2017. ukupan broj zaposlenih osoba u BiH iznosio je 756.369, od čega 316.960 žena (Agencija za statistiku BiH, 2017.). Nezaposlenost u posljednjih nekoliko godina pokazuje blag trend opadanja. U razdoblju od 2015. do 2017. nezaposlenost je smanjena za 31.433 osobe. Prema podacima iz Anketi o radnoj snazi (Agencija za statistiku BiH, 2017. b) u 2017. godini stopa nezaposlenosti iznosila je 20,5 % (18,9 % za muškarce i 23,1 % za žene).

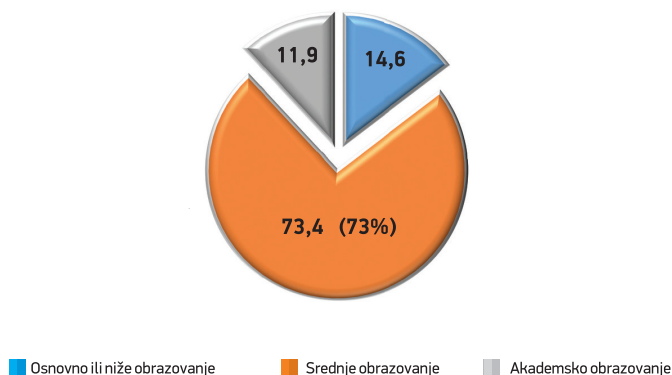
Slika 8. Registrirana nezaposlenost u Bosni i Hercegovini

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2017.

Obrazovna struktura zaposlenih osoba pokazuje da njih 66,2 % ima završenu srednju školu, slijede zaposleni sa završenim osnovnom školom ili nižim obrazovanjem 17 % te osobe sa završenim akademskim obrazovanjem 16,8 % (Agencija za statistiku BiH, 2017. b). Kao i u ostalim zemljama iz regije, najveći je problem srednje obrazovanje koje predstavlja jedan od osnovnih generatora nezaposlenosti. Različiti programi i oblici obrazovanja odraslih su prva i jedina korektivna mjera za takvu situaciju na tržištu rada.

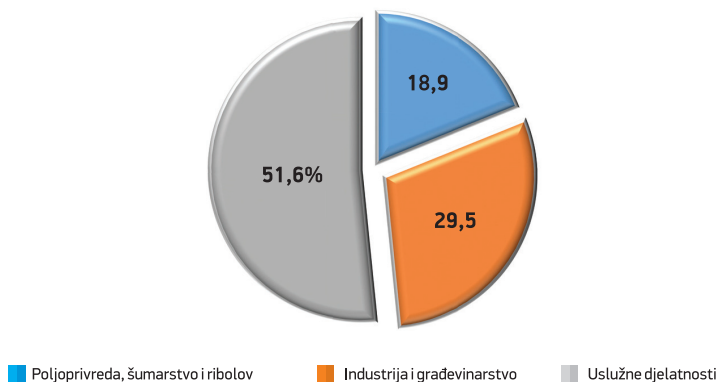
Slika 9. Obrazovna struktura nezaposlenih u Bosni i Hercegovini 2017.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2017. b.

Obrazovna struktura nezaposlenih osoba pokazuje da njih 73,4 % ima završenu srednju školu, slijede nezaposleni s osnovnom školom ili nižim obrazovanjem 14,6 % te osobe sa završenim akademskim obrazovanjem 11,9 %. Ono što je osobito zabrinjavajuće jest činjenica da je čak 82,1 % nezaposlenih tražio posao duže od jedne godine. Najveći broj zaposlenih nalazi se u sektoru usluga, a najmanji u poljoprivredi, šumarstvu i ribolovu. (Agencija za statistiku BiH, 2017. b).

Slika 10. Zaposleni prema sektoru djelatnosti u BiH – 2017.

Izvor: Agenciji za statistiku BiH, 2017. b.

Navedeni podatci ukazuju na značaj potrebe za obrazovanjem odraslih i uspostavljanjem obrazovnog sustava i obuke koji bi omogućili formiranje obrazovane visokokvalificirane, mobilne i kompetitivne radne snage koja će svojim djelovanjem omogućiti snažan društveno-ekonomski razvoj i integraciju u EU.

4. Strateški okvir obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini

U posljednjih je nekoliko godina u Bosni i Hercegovini potpuno evidentan značajan napor koji se na svim razinama vlasti ulaže u unaprjeđenje obrazovanja odraslih, počev od njegove medijske afirmacije, razvoja koncepata za pojedine oblasti, realizacije različitih programa, preko obuke nastavnika do uspostavljanja strateškoga i zakonodavnoga okvira. Doneseno je također i nekoliko značajnih strateških dokumenata kojima se kroz različite mjere i aktivnosti pokušavaju urediti i unaprijediti obrazovanje odraslih.

Strategija razvoja stručnoga obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za razdoblje 2007. – 2013., koju je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo 2007., konstatira da se obrazovanje odraslih ne tretira kao važna i strateška sastavnica ekonomskoga i društvenoga razvoja, nego se promatra kao pitanje od osobnoga interesa s isključivo kompenzacijskom funkcijom. S obzirom na to ono nije institucionalizirano, nije prepoznato kao područje obrazovanja od vitalnoga značaja za sadašnjost i budućnost zemlje i nema vidljiv strateški status. Usprkos tome u praksi postoji veliki broj obrazovnih programa i projekata koji su namijenjeni odraslim osobama, ali njihov rad nije međusobno povezan zajednički definiranim standardima i načelima, a ni zakonskim propisima. Polazeći od stanja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini i europskih smjernica u toj oblasti, u toj se strategiji obrazovanje odraslih promatra kao instrument:

- ekonomskoga razvoja;
- stvaranja fleksibilnoga i demokratskoga sustava obrazovanja, otvorenoga i pogodnoga za sve građane i
- integracija u EU.

Za realizaciju tih ciljeva Strategija razvoja između ostaloga preporučuje:

- uspostavljanje stabilnoga sustava financiranja obrazovanja odraslih
- organiziranje obrazovanja odraslih u skladu s potrebama i mogućnostima učenja odraslih
- priznavanje kvalifikacija i sposobnosti stečenih kroz stručno usavršavanje, dokvalifikaciju, prekvalifikaciju i specijalizaciju
- razvijanje i jačanje svih vrsta neformalnog obrazovanja na području osobnoga i socijalnoga razvoja građana (Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, 2007.).

Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini s planom implementiranja 2008. – 2015., koje je Vijeće ministra Bosne i Hercegovine usvojilo u lipnju 2008., jedan je od prvih i značajnijih dokumenata u kojemu se obrazovanje odraslih

tretira kao strateški prioritet. Dokument daje glavne smjernice razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini u razdoblju do 2015.

Polazeći od stava da je obrazovanje odraslih ključni instrument društveno-ekonomske revitalizacije, zapošljavanja, konkurentnosti na tržištu znanja i mobilnosti te fleksibilnosti radne snage, Strateški pravci zalažu se za sljedeće:

- dostupnost obrazovanja odraslih na svim razinama, u svim oblastima i područjima u zemlji
- uspostavljanje registra obrazovnih institucija u području obrazovanja i obuke odraslih
- usvajanje okvirnoga zakona o obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini
- razvijanje standarda i procedure za certificiranje institucija obrazovanja i obuke odraslih
- razvijanje modela obrazovanja i obuke odraslih i evaluacije ponuđenih programa
- usvajanje strategija opismenjivanja u Bosni i Hercegovini
- razvijen kvalifikacijski okvir za obrazovanje odraslih
- uspostavljanje mreže institucija i centara za obrazovanje, informiranje i savjetovanje odraslih
- smanjenje nepismenosti sa sadašnjih 5 % na 2 %.

Tijekom 2014. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je dva dokumenta od osobitoga značaja za razvoj obrazovanja odraslih:

a) Načela i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u BiH i

b) Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja u BiH za razdoblje 2014. – 2020.

Načela i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u BiH sveobuhvatan je strateški dokument u kojemu se obrazovanje odraslih definira kao integralni dio obrazovnoga sustava u Bosni u Hercegovini i djelatnost od osobitoga javnog interesa koja kao takva predstavlja visoki društveni prioritet.

Takav društveni status obrazovanja odraslih proizlazi iz njegovih ciljeva koji imaju kategorijalnu društvenu vrijednost i odnose se na: poboljšanje obrazovne i kvalifikacijske strukture stanovništva, održivi društveno-ekonomski razvoj, postizanje veće zaposlenosti i povećanje fleksibilnosti i mobilnosti radno aktivnoga stanovništva, razvoj demokracije, višekulturalnosti i tolerancije, unaprjeđivanje kvalitete života, izgradnja društva koje uči i integracija BiH u europski društveni i ekonomski prostor.

Osnovni uvjet za postizanje prethodno spomenutih ciljeva su standardi, odnosno dogovorene norme za organizaciju sustava obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

ni, čijom se dosljednom primjenom osigurava prepoznatljiv status organizatora obrazovanja odraslih i obrazovnoga procesa, bez obzira na nacionalne, etničke, kulturne, ekonomske i druge specifičnosti okružja u kojeme se obrazovanje provodi. Dogovoreni standardi se odnose na: oblike i programe obrazovanja odraslih, status polaznika, status organizatora obrazovanja odraslih, uvjete za obavljanje djelatnosti, akreditaciju organizatora i programa, vrjednovanje prethodnoga učenja, obrazovne isprave, evidenciju, dokumentaciju i baze podataka o obrazovanju odraslih, statistiku i istraživanje obrazovanja odraslih, socijalni dijalog, partnerstvo i suradnju u području obrazovanja odraslih, planiranje, financiranje i nadgledanje politika obrazovanja odraslih.

Iako ukazuje da se obrazovanje odraslih realizira kroz formalne, neformalne i informalne oblike obrazovanja i učenja, u dokumentu dominiraju odredbe koje se odnose na formalno obrazovanje. Cjelokupan sadržaj i duh dokumenta ukazuju na snažan trend formalizacije neformalnoga obrazovanja.

Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja u BiH za razdoblje 2014. – 2020. jedan je od rezultata projekta Europske unije Razvoj ljudskih resursa, u okviru IPA programiranja 2009. Platforma predstavlja pravni okvir i temelj za djelovanje i suradnju nadležnih tijela, institucija, organizacija i pojedinaca na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini na planu usvajanja i potpune implementacije nužnih strateških i/ili drugih razvojnih dokumenata koji se odnose na obrazovanje odraslih

Platformom se utvrđuju globalni pravci razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini za razdoblje od 2014. do 2020. i uspostavlja temelj za sustavni međusektorski pristup strateškom planiranju razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini te se iniciraju nužni reformski procesi koji trebaju doprinijeti većoj konkurentnosti na tržištu znanja i rada, povećanoj mobilnosti i profesionalnoj fleksibilnosti pojedinca te društveno-ekonomskoj revitalizaciji.

Stavljajući stručno obrazovanje u središte obrazovanja odraslih, Strateška platforma kao temeljne ciljeve obrazovanja odraslih na svim razinama vlasti u BiH preporučuje:

Vizija obrazovanja odraslih grada Doboja:

“Fleksibilan sustav obrazovanja odraslih kojim se upravlja kroz suradnju ključnih socijalnih partnera s ciljem boljega funkcioniranja tržišta rada, veće konkurentnosti gospodarstva, zapošljavanja i samozapošljavanja na lokalnoj i regionalnoj razini.”

Strateški ciljevi:

1. poboljšati ponudu i unaprijediti programe lokalnih organizatora obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja
2. uspostaviti lokalni sustav/metodologiju planiranja i upravljanja razvojem obrazovanja odraslih za potrebe lokalnoga i regionalnoga tržišta rada
3. stvoriti povoljan lokalni i regionalni okvir za provođenje programa obrazovanja odraslih s ciljem zapošljavanja i samozapošljavanja te održivog financiranja obrazovanja odraslih;

Lokalno savjetodavno tijelo za obrazovanje odraslih i zapošljavanje grada Doboja, 2009., Strategija obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja na području grada Doboja za razdoblje od 2015. do 2020.

1. poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja i usklađivanje s referentnim okvirom Europske unije
2. uspostavljanje učinkovitih načina participacije relevantnih (reprezentativnih) i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja
3. razvoj programskih i institucionalnih mogućnosti te unaprjeđenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja
4. osiguranje i podizanje kvalitete obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja.

U Strateškoj platformi se ta četiri osnovna cilja dalje razrađuju u 16 operativnih ciljeva i 35 mjera.

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine ima obvezu najmanje jednom godišnje informirati Vijeće ministara Bosne i Hercegovine o implementaciji Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja.

Vizija za vještine 2020. predstavlja konkretizaciju europskih strategija Europa 2020 i Jugoistočna Europa 2020 u Bosni i Hercegovini. Dokument je nastao tako što je Europska komisija preko Europske fondacije za obuku (ETF) pokrenula i realizirala inicijativu FRAME Vještine za budućnost s ciljem da zemljama koje koriste IPA fondove pruži potporu u pripremama za projektni ciklus IPA II koji obuhvaća razdoblje od 2014. do 2020. i preko kojega će se pružati pomoć zemljama u procesu pristupanja EU-u, odnosno u provođenja političkih, institucionalnih, zakonodavnih, administrativnih, socijalnih i ekonomskih reformi.

U okviru inicijative FRAME u BiH napravljen je Prijedlog strateškoga dokumenta Vizija za vještine 2020. koji je načinila radna skupina osnovana odlukom Vijeća minis-

tara Bosne i Hercegovine. Temeljna je svrha dokumenta podupiranje nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini u njihovim daljnjim planiranjima razvoja ljudskih resursa i otvaranje mogućnosti za dodatnu međunarodnu finansijsku potporu razvojnim procesima u Bosni i Hercegovini. Cilj je dokumenta također i potpora unaprjeđenju sustava vještina u Bosni i Hercegovini tako da ima jaču i jasniju ulogu u poticanju društvenoga i ekonomskoga razvoja zemlje kako bi se moglo odgovoriti na globalne izazove tržišne ekonomije i doprinijeti ispunjenju ciljeva strategija Europa 2020 i Jugoistočna Europa 2020.

Za razvoj ljudskih resursa u okviru programa IPA II tržište rada i socijalna kohezija tretiraju se kao jedinstven sektor koji zahtijeva združene politike u različitim oblastima kao što su: visoko obrazovanje, stručno obrazovanje i obuka, cjeloživotno učenje, socijalna uključenost, otvaranje radnih mjesta, industrijska konkurentnost, smanjenje siromaštva, poduzetništvo i vještine te sposobnosti potrebne za pristupanje EU-u.

Polazeći od zajedničke vizije o BiH, definiran je sljedeći popis prioriteta koji omogućavaju razvoj vještina:

1. rješavanje prioriteta potreba za vještinama
2. optimiziranje sustava vještina
3. stvaranje i povezivanje znanja nužnog za pravodobnu promjenu
4. povezivanje vještina s poslovnim okruženjem i društvom
5. poboljšanje upravljanja modelom javno-privatnog partnerstva i unaprjeđenje koordinacije javnih institucija.

Zajednička vizija:

Bosna i Hercegovina, država i članica EU-a, jest prosperitetno i konkurentno moderno društvo, s efektivnim, fleksibilnim i inkluzivnim sustavom za kontinuirani razvoj znanja i vještina, prilagođenih potrebama otvorena, globalna i održiva gospodarstva, koje svim svojim stanovnicima osigurava sigurno i sretno mjesto za život.

Tih se pet prioriteta ostvaruje na temelju 12 ciljeva i 27 konkretnih mjera koje obuhvaćaju ključne aktivnosti nadležnih tijela na razvoju vještina, a koje se odnose na: promicanje cjeloživotnoga učenja i obrazovanja odraslih, razvoj sustava profesionalne orijentacija, savjetovanja i karijernoga razvoja, profesionalni razvoj nastavnika, fleksibilnost nastavnih planova i programa u odnosu na potrebe tržišta rada, uvođenje sustava kvalitete u institucije za obrazovanje odraslih, praćenje i evaluacija sustava obrazovanja odraslih, provedba kvalifikacijskoga okvira za cjeloživotno učenje, izrada programa za potporu poduzetnicima i zapošljavanje žena, transparentno proračunsko financiranje i sl. Ključni mehanizam za realizaciju definiranih prioriteta, ciljeva i mjera jest suradnja i koordinacija aktivnosti između nadležnih tijela i institucija.

Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske za razdoblje 2016. – 2021., koju je u studenome 2016. na prijedlog Vlade usvojila Narodna skupština Republike Srpske, definira osnovna opredjeljenja u području predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, kao i tzv. prožimajuće ciljeve od koji se jedan odnosi na cjeloživotno učenje.

Polazeći od značenja i značaja obrazovanja odraslih, Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske kao osnovne ciljeve navodi: podizanje opće razine obrazovanosti pojedinca, prepoznavanje njegovih osobnih potencijala i sposobnosti i njegovo osposobljavanje za snalaženje u promjenjivim uvjetima rada te povećanje mogućnosti za zapošljavanje (Republika Srpska, Vlada, 2016.). To će se u punom kapacitetu ostvariti kroz obrazovanje odraslih, i to na temelju posebne strategije za razvoj obrazovanja odraslih koja se treba donijeti u predstojećem razdoblju, i sljedećim mjerama:

- razvijanje kompetencija učenika i studenata za cjeloživotno učenje kroz učenje učenja
- poticanje odraslih na cjeloživotno učenje i
- informiranje osoba o mogućnostima za jačanje jezično-komunikacijskih kompetencija, informatičke i matematičke pismenosti

5. Zakonodavni okvir obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini

U razdoblju od 2009. do 2017. donesen je osnovni zakonodavni okvir za obrazovanje odraslih u Republici Srpskoj i većem broju županija. Doneseni zakoni uglavnom počivaju na Načelima i standardima u oblasti obrazovanja odraslih u BiH i u najvećem broju slučajeva uređuju pitanja kao što su: obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih; opća pitanja u vezi s osnivanjem, organiziranjem, financiranjem, upravljanjem i rukovođenjem procesom obrazovanja odraslih; uvjeti za obavljanje obrazovanja odraslih; prava i obveze sudionika; uvjeti za stjecanje javnih isprava i ostala pitanja važna za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih.

U pojedinim se zakonima regulira osnivanje i odgovornost lokalnih vijeća za obrazovanje odraslih (RS) ili specifična pitanja procesa učenja koja se reguliraju ugovorom o učenju (Kanton Središnja Bosna).

Osim zakona, u pojedinim dijelovima BiH doneseni su i odgovarajući podzakonski akti kojima se okvirno regulira djelatnost obrazovanja odraslih. Tu vrstu podzakonskih akata imaju Bosansko-podrinjski kanton Goražde, Kanton Sarajevo, Tuzlanski kanton, Zeničko-dobojski kanton i Republika Srpska.

Zakon o obrazovanju odraslih u BiH:

1. Republika Srpska (Službeni glasnik RS-a, br. 59/09)
2. Unsko-sanski kanton (Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona, br. 10/13)
3. Tuzlanski kanton (Službene novine Tuzlanskog kantona, br. 9/15)
4. Bosansko-podrinjski kanton Goražde (Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, br. 05/15)
5. Zeničko-dobojski kanton (Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, br. 05/14)
6. Županija Zapadnohercegovačka (Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke, br. 17/15)
7. Kanton Sarajevo (Službene novine Kantona Sarajevo, br. 40/15)
8. Kanton Središnja Bosna (Službene novine Kantona Središnja Bosna, br. 5/17)
9. Hercegbosanska županija (Narodne novine Hercegbosanske županije, br. 1/17).;

Republika Srpska:

- Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih;
- Pravilnik o formiranju ispitnih povjerenstava, načinu rada i provedbi ispita
- Pravilnik o načinu provjere poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržaju i načinu vođenja registra poslodavaca
- Pravilnik o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih
- Pravilnik o sadržaju, formatu i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja
- Pravilnik o vrsti stručne spreme nastavnika.

6. Projekti

6.1. Koncepcija osnovnoga obrazovanja¹

Koncept funkcionalnoga osnovnog obrazovanja odraslih predstavlja prijedlog temeljnoga (meta) okvira osnovnog obrazovanja odraslih. To znači da okvir u cjelini ili djelomično mogu prihvatiti oni čije potrebe za osnovnim obrazovanjem odraslih zadovoljava ili da se može prilagođavati i adaptirati u odnosu na potrebe i mogućnosti konkretnih sredina i zainteresiranih strana u Bosni i Hercegovini te implementirati na način i dinamikom koja im odgovara. Koncept služi kao temelj za razvoj planova i programa, odnosno organizaciju i realizaciju različitih modela osnovnoga obrazovanja.

Sa stajališta pojedinca primarna je svrha osnovnoga obrazovanja odraslih njegov razvoj i njegova socijalno-kulturna integracija bez obzira na spol, životnu dob, socijalno i kulturno podrijetlo, nacionalnu i vjersku pripadnost i tjelesnu i psihičku konstituciju.

Ciljevi osnovnoga obrazovanja odraslih su sljedeći:

- unaprjeđenje osobnih kapaciteta
- omogućavanje nastavka školovanja i cjeloživotnoga učenja
- poboljšanje društvenoga statusa i socijalizacija pojedinca
- unaprjeđenje mogućnosti zapošljavanja i samozapošljavanja
- smanjenje siromaštva

¹ Koncepcija osnovnoga obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini razvijena je u okviru projekta Potpora obrazovanju odraslih, odnosno posebne projektne linije Naknadno osnovno obrazovanje, koji je u Bosni i Hercegovini realizirao GIZ d.o.o (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH) u razdoblju od 2014. do 2016. (u izradi).

- poboljšanje obrazovne i kvalifikacijske strukture društva
- unaprjeđenje višekulturalnosti, tolerancije, demokracije
- unaprjeđenje društvene kohezije i uključenosti
- doprinos integraciji u europski ekonomski, kulturni i obrazovni prostor.

Očekivani opći ishodi osnovnoga obrazovanja odraslih odnose se na razvoj i unaprjeđenje:

- jezičke kompetencije i komunikacije na materinskome jeziku
- jezičke kompetencije i komunikacije na stranome jeziku
- matematičke kompetencije
- informatičke kompetencije
- poduzetničke kompetencije
- kompetencije upravljanja vlastitim učenjem
- građanskih kompetencija.

S ciljem osiguravanja organizacijske i programske fleksibilnosti i zadovoljenja obrazovnih potreba različitih sredina i ciljnih skupina osnovno je obrazovanje odraslih moguće realizirati kroz nekoliko različitih modela. Realizacija tih modela temelji se na posebnim nastavnim planovima i programima koji moraju biti primjereni potrebama i mogućnostima učenja odraslih osoba.

Model osnovnoga općeg obrazovanja odraslih

Osnovno opće obrazovanje odraslih		
III-T	↑	7-9
II-T	↑	4-6
I-T	↑	1-3

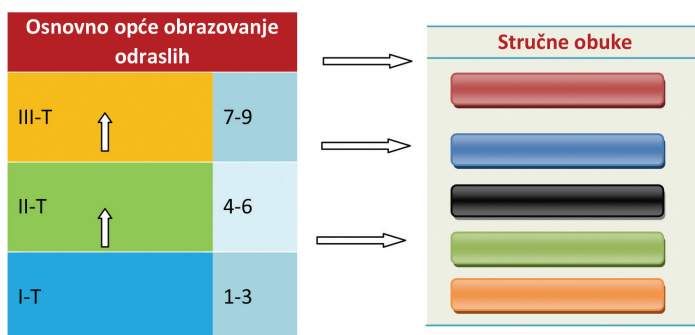
Osnovno se obrazovanje odraslih prema ovome modelu organizira kroz tri programska i organizacijska ciklusa, odnosno kroz tri trijade. Svaka trijada traje jednu školsku godinu, što znači da cjelokupan proces stjecanja osnovnoga obrazovanja za odrasle traje tri školske godine.

Drugi je model model funkcionalnoga osnovnog obrazovanja odraslih. On predstavlja organizacijsku i programsku integraciju osnovnoga općeg obrazovanja i kratkotrajne stručne obuke. Zasniva se na pretpostavci da većina odraslih osoba bez osnovnoga obrazovanja pripada kategoriji socijalno isključenih koji nisu motivirani za

stjecanje obrazovanja jer im ne pruža mogućnost i priliku za stjecanjem znanja, vještina i kompetencija za uključivanje na tržište rada, odnosno uspješno traganje za poslom i dobivanje istog. Taj je model prvotno namijenjen:

- osobama koje su aktivni tražitelji posla
- osobama koje su u riziku od gubitka posla
- osobama koje trebaju osnovno obrazovanje i obuku za samozapošljavanje, tj. integraciju na tržište rada.

Model funkcionalnoga osnovnog obrazovanja odraslih

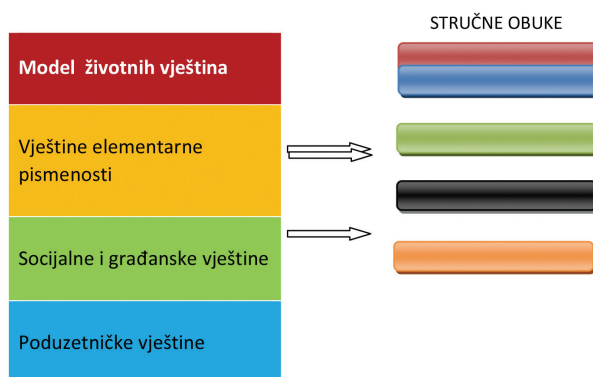

Model funkcionalnog opismenjivanja odraslih orijentiran je na stjecanje životnih vještina i zasniva se na:

- realnim životnim aktivnostima odraslih osoba i
- konceptu životnih vještina koje su nužne za uspješno obavljanje životnih aktivnosti.

Životne aktivnosti odraslih osoba uvjetno se mogu svrstati u tri osnovne oblasti: rad, socijalni i obiteljski život i ličnost. Za uspješno obavljanje aktivnosti unutar tih oblasti odraslim su osobama nužne različite životne vještine, manjega ili većega stupnja složenosti. Pod životnim se vještinama podrazumijevaju one vještine koje pojedincu omogućavaju bolji i kvalitetniji život i koje uvećavaju njegov kapacitet za adaptivno i produktivno ponašanje i življenje. Stručne obuke također predstavljaju integralni dio toga modela osnovnoga obrazovanja odraslih.

Model životnih vještina

Četvrti model osnovnoga obrazovanja odraslih odnosi se na mogućnost stjecanja osnovnoga općeg obrazovanja i funkcionalne pismenosti polaganjem ispita preko standardiziranih testova.

Za realizaciju toga načina stjecanja osnovnoga obrazovanja i funkcionalne pismenosti nužni su ishodi učenja i standardi postignuća. Testovi moraju obuhvaćati cjelokupni sadržaj nastavnoga plana i programa osnovnoga obrazovanja odraslih i moraju ravnopravno biti zastupljeni zadatci svih razina standarda (minimalni i napredni).

6.2. Elektronska platforma EPALE

Cilj programa Erasmus+ jest povećanje vještina i zaposlenosti, kao i modernizacije obrazovanja, osposobljavanja i rada mladih. Program će trajati sedam godina, a za njega je predviđen proračun od 14,7 milijardi eura – to je 40 % više od trenutačne potrošnje, iz čega se jasno vidi predanost EU-a ulaganjima u ta područja. Zahvaljujući programu Erasmus+, više od četiri milijuna Europljana imat će priliku studirati, osposobljavati se, stjecati radno iskustvo i volontirati u inozemstvu.

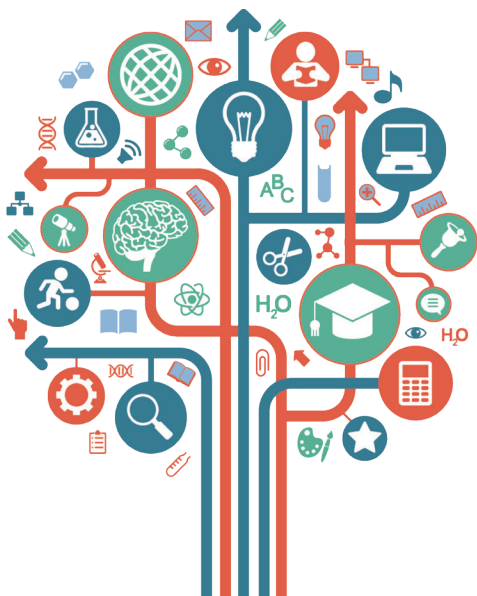
EPALE je višejezična otvorena zajednica za nastavnike, poučavatelje, znanstvenike, akademike, donositelje odluka i svakoga sa stručnom ulogom u učenju odraslih. Platforma pruža sveobuhvatan pregled aktivnosti financiranih u okviru programa Erasmus+ i njegovih prethodnika. Osim toga omogućava pristup informacijama o projektima (opisi, financiranje, partneri, rezultati, kontaktni podatci) i ističe projekte najbolje prakse i priče o uspjesima (tj. projekte koji se ističu u pogledu važnosti za politike te komunikacijskog potencijala, učinka ili idejnih rješenja).

EPALE je nastao na inicijativu Glavne uprave za obrazovanje, mlade, sport i kulturu Europske komisije. Temelji se na podjeli sadržaja povezanoga s obrazovanjem, uključujući novosti, objave na blogu, resurse i događaje.

U središtu elektronske platforme EPALE jest zajednica čiji članovi mogu komunicirati s kolegama iz oblasti učenja odraslih diljem Europe preko značajki stranice poput foruma, zajednica u području prakse i odjeljcima za komentiranje. Članci i resursi o određenim temama mogu se pronaći preko tematskih područja, a uporabom alata Pretraživanje mogu se tražiti partneri i projekti te ostvariti profesionalni odnosi. (Naučite više o tome kako se uključiti u zajednicu EPALE.)

EPALE ima snažnu uredničku politiku koja je također usmjerena na zajednicu za učenje odraslih. Želimo da se svi naši korisnici osjećaju dobrodošlima na stranici i vjeruju informacijama na platformi. Obrazovanje odraslih ključna je sastavnica politike cjeloživotnoga učenja Europske komisije. Sadrži formalno, neformalno i informalno učenje za unaprjeđenje temeljnih vještina, stjecanja novih kvalifikacija, unaprjeđenje kvalifikacija ili prekvalifikacija za zapošljavanje. Elektronskom platformom EPALE svakodnevno upravlja Središnja služba za potporu (SSP) uz pomoć 36 nacionalnih službi za potporu (NSP) diljem Europe. Posvećeni smo vašem uključivanju kroz razvoj elektronske platforme EPALE tako da zadovolji vaša očekivanja i daje vam ono što trebate kako biste bili u tijeku s razvojem u učenju odraslih diljem Europe.

EPALE se financira u okviru programa Erasmus+ preko Izvršne agencije za obrazovanje, audiovizualnu djelatnost i kulturu (EACEA) koja obavlja aktivnosti vezane uz upravljanje specifičnim dijelovima financiranja EU-a programa u području obrazovanja, kulture, audiovizualnih medija, sporta, građanstva i volontiranja. Glavni prioriteti projekta bit će predstavljanje platforme EPALE zajednici obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, motiviranje zajednice za sudjelovanje na EPALE-u i podupiranje Središnje službe za potporu u pružanju kvalitetnoga sadržaja na višejezičnoj, dinamičnoj, interaktivnoj i inovativnoj platformi.

EPALE

The Electronic platform
for adult learning
in Europe

EAAL

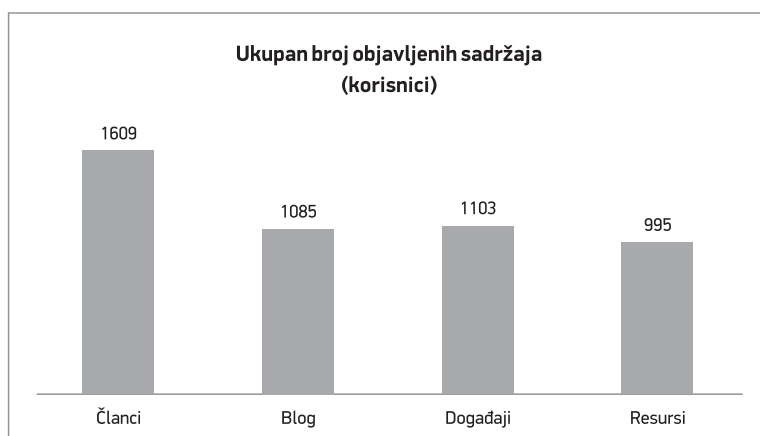
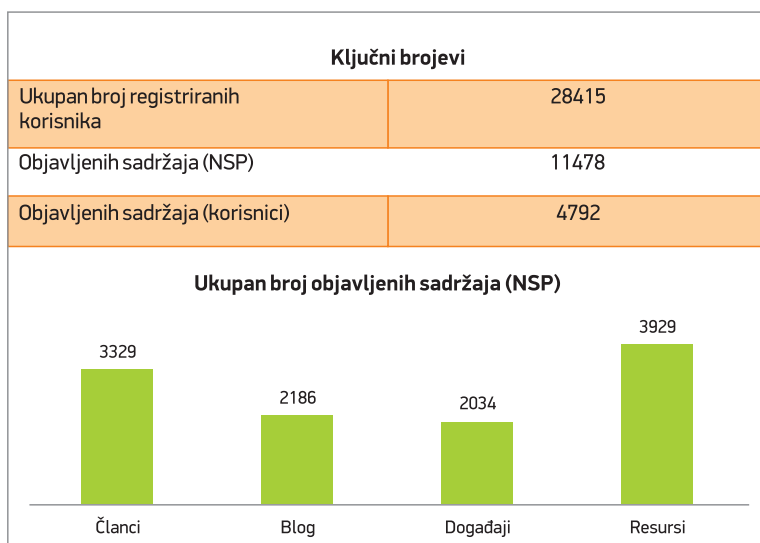
Implementation of the
European Agenda for
Adult Learning in Europe

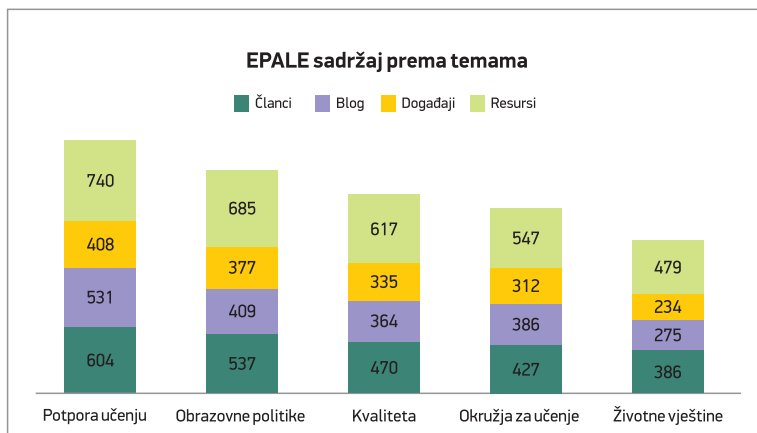

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Bit će također predstavljene sve formalne i neformalne organizacije koje provode obrazovanje odraslih, učitelji, treneri, menadžeri, znanstvenici, predstavnici javnih vlasti nadležnih za obrazovanje i zapošljavanje odraslih osoba.

EPALE će se predstavljati raznim promidžbenim aktivnostima uključujući regionalne konferencije, prezentacije, kreiranjem biltena, promidžbenih materijala i videa te kroz suradnju s ključnim sudionicima. Nacionalne službe za potporu redovito će doprinosti sadržaju na platformi EPALe i provoditi aktivnosti (fokus grupe, radionice, zajednička istraživanja, internetske ankete) s ciljem poboljšanja i povećanja kvantitete i kvalitete sadržaja. Aktivno će sudjelovati u EPALe internetskoj zajednici te će njihove stranice biti ažurirane i bit će dodavan novi sadržaj. Suradivat će sa Središnjom službom za potporu i sudjelovati u aktivnostima koje ona organizira.

6.3. Implementacija Europske agende za obrazovanje odraslih

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine odredilo je 2014. godine Agenciju za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje BiH za provedbu i koordinaciju u projektu pod nazivom Implementacija Europske agende za obrazovanje odraslih (**EAAL, EUROPEAN AGENDA FOR ADULT LEARNING**), koji je dio programa Erasmus+. Taj je projekt realiziran u razdoblju od 1. studenoga 2014. do 31. listopada 2015., a od 1. studenoga 2015. do 31. listopada 2017. započet je drugi, dvogodišnji ciklus implementacije projekta pod nazivom Implementacija programa EU-a za obrazovanje odraslih..

Ciljevi projekta tijekom prve godine rada bili su:

- promicanje Europske agende za obrazovanje odraslih;
- promicanje bh. dokumenta *Načela i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini*;
- stvaranje suradničke mreže s relevantnim partnerima u oblasti obrazovanja odraslih sa svih razina vlasti i iz različitih sektora (obrazovanja, rada, društvenih i socijalnih partnera).

Promicanje Europske agende za obrazovanje odraslih ima svoju ulogu najprije kroz usvajanje koncepta cjeloživotnoga učenja i svih oblika uključivanja odraslih u obrazovni sustav u novim ekonomskim, tehnološkim, političkim, socijalnim uvjetima. Veliki je broj niskokvalificiranih ili nekvalificiranih, socijalno ugroženih ili iz marginaliziranih skupina i visoka je stopa nezaposlenih koja ugrožava čak i one koji imaju visoko obrazovanje, jer nakon više godina provedenih bez radnog mjesta oni moraju unaprjeđivati svoje kompetencije.

7. Andragoške obuke

DVV International organizirao je veći broj obuka s ciljem unaprjeđenja andragoških kompetencija različitih ciljnih skupina. Samo tijekom 2016. i 2017. organizirane su tri vrste obuka:

- izradba i procjena kurikula za obrazovanje odraslih,
- menadžment u obrazovanju odraslih i
- andragoške obuke.

Obukama je obuhvaćeno 120 polaznika iz ministarstava za obrazovanje, ravnatelja institucija za obrazovanje odraslih i nastavnika osnovnih i srednjih škola.

8. Časopis za obrazovanje odraslih

DVV International – Ured za Bosnu i Hercegovinu i JU Centar za kulturu Kantona Sarajevo od 2001. izdaju časopis *Obrazovanje odraslih* (casopis@dvv-international.ba). Taj je časopis jedina tiskana publikacija u BiH koja se bavi pitanjima obrazovanja, učenja i obuke odraslih u kontekstu cjeloživotnoga učenja. Njegov je osnovni cilj unaprjeđenje andragoške teorije i prakse u zemlji i šire, a sam sadržaj pokriva različita područja andragoškoga obrazovnog rada, od osnovnog obrazovanja odraslih i opismenjivanja, preko stručnoga usavršavanja, obrazovanja za život u obitelji, područja kulture, politike, aktivnog građanstva, popularnog i liberalnog obrazovanja, do sveučilišnih tema o obrazovanju odraslih.

Časopis osigurava prostor autorima (stručnjacima iz oblasti pedagogije, andragogije, obrazovnoga menadžmenta, psihologije, politologije, sociologije, komunikologije, socijalnog rada itd.) iz cijele Bosne i Hercegovine i regije koji žele objavljivati svoje radove i rezultate istraživanja. Namijenjen je akademskoj zajednici (predavači, studenti, istraživači), kadrovima koji se bave obrazovanjem odraslih u formalnom, neformalnom i informalnom obrazovanju te široj publici zainteresiranoj za obrazovanje zasnovano na andragoškim načelima i njihovoj primjeni u praksi.

Literatura:

1. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2016.), Demografija 2015., tematski bilten, dostupno na: http://www.bhas.ba/tematskibilteni/TB%20Demografija%202015_BS_ENG_www.pdf.
2. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2017.), Demografija i socijalne statistike, priopćenje broj 5, dostupno na: http://www.bhas.ba/saopstenja/2017/NEZ_2017M05_001_01_BS.pdf.
3. Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine (2017. b), Anketa o radnoj snazi, Demografija i socijalne statistike, priopćenje broj 1, dostupno na: http://www.bhas.ba/saopstenja/2017/ARS_2017G12_001_01_bos.pdf.
4. ETF (2014.), FRAME: Veštine za budućnost: podrška strateškoj viziji za razvoj ljudskih resursa instrument za praćenje – Instrumenti za praćenje, dostupno na: [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/11316E9C405AEF55C1257D89004FCFCE/\\$file/FRAME%20Monitoring%20Guidelines%20-%20Serbian.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/11316E9C405AEF55C1257D89004FCFCE/$file/FRAME%20Monitoring%20Guidelines%20-%20Serbian.pdf)
5. European Council (2009.), Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020'), dostupno na: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52009XG0528\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52009XG0528(01)).
6. European Council (2011.), Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning, dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=O-J:C:2011:372:0001:0006:en:PDF>
7. Council of the European Union (2016.), Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults, dostupno na: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224\(01\)@from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224(01)@from=EN).
8. European Council (2000.), Presidency conclusions, Lisbon, 23-24 March 2000, dostupno na: http://www.europarl.europa.eu/summits/list1_en.htm.
9. European Commission (2001.), Making a European Area of Lifelong Learning a Reality, dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu>.
10. European Commission (2010.), An Agenda for new skills and jobs: A European contribution towards full employment, http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:776df18f-542f-48b8-9627-88aac6d3ede0.0003.03/DOC_1@format=PDF-.

11. Europska komisija (2010.), Strategija pametnog, održivog i inkluzivnog razvoja, dostupno na: http://paketpomociocd.bos.rs/uploads/library/1396359643_evropa-2020.pdf.
12. European Commission (2012.), Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes, dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1389776578033&uri=CELEX:52012DC0669>.
13. European Commission (2015.), New priorities for European cooperation in education and training, dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TX-T/?uri=CELEX%3A52015DC0408>.
14. European Commission (2016.), A new skills agenda for Europe - Working together to strengthen human capital, employability and competitiveness, dostupno na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223>.
15. Narodna Skupština Republike Srpske (2009.), Zakon o obrazovanju odraslih, dostupno na: http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/RS_-_Zakon_o_obrazovanju_odraslih.pdf.
16. Lokalno savjetodavno tijelo za obrazovanje odraslih i zapošljavanje grada Doboj (2009.), Strategija obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja na području grada Doboj za period od 2015. do 2020. godine, nacrt, dostupno na: https://doboj.gov.ba/files/StrateskiDokumenti/Strategija_obrazovanja_odraslih_grada_Doboj_2015_2020.pdf.
17. OECD, Education at a glance 2016, dostupno na: <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/education-at-a-glance-2016-indicators.htm>.
18. Regional Cooperation Council (2013.), South East Europe 2020 – Jobs and Prosperity in a European Perspective, dostupno na: <file:///C:/Users/Administrator/Downloads/South%20East%20Europe%202020%20Strategy.pdf>.
19. Republika Srpska, Vlada (2016.), Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2016-2021, dostupno na: <http://www.atvbl.com/wp-content/uploads/2016/03/Prijedlog-strategije-razvoja-obrazovanja-RS-2016-2021-1.pdf>.
20. Skupština Unsko-sanskog kantona (2013.), Zakon o obrazovanju odraslih Unsko-sanskog kantona, dostupno na: http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/Zakon_o_obrazovanju_odraslih_USK.pdf.

21. Skupština Tuzlanskog kantona (2015.), Zakon o obrazovanju odraslih, dostupno na: <http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/TK - Zakon o obrazovanju odraslih.pdf>.
22. Skupština Zeničko-dobojskog kantona (2014.), Zakon o obrazovanju odraslih, dostupno na: <http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/ZDK - Zakoni i propisi/ZDK - Zakon o obrazovanju odraslih.pdf>.
23. Skupština Bosansko-podrinjskog kantona Goražde (2015.), Zakon o obrazovanju odraslih, dostupno na: <http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/Zakon o obrazovanju odraslih BPKG.pdf>.
24. Sabor kantona Središnja Bosna(2017.), Zakon o obrazovanju odraslih, dostupno na: <http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/Zakon o obrazovanju odraslih - SBK.pdf>.
25. Skupština Županije Zapadnohercegovačke (2015.), Zakon o obrazovanju odraslih, dostupno na: <http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/Zakon o obrazovanju odraslih ZHZ.pdf>.
26. Skupština Kantona Sarajevo (2015.), Zakon o obrazovanju odraslih, dostupno na: <http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/KS - Zakoni i propisi/Zakon o obrazovanju odraslih KS.pdf>.
27. Skupština Hercegbosanske županije (2017.), Zakon o obrazovanju odraslih, dostupno na: <http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/Zakon o obrazovanju odraslih - K10.pdf>.
28. Stydinger, N., & Dundes, L., (2006.), Over the Hill? A Nontraditional Undergadget Student' Uphill battle, dostupno na: http://collegequarterly.ca/2006-vol09-num02-spring/stydinger_dundes.html.
29. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine (2008.), Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini s planom implementiranja, 2008. – 2015., dostupno na: http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/93c849e5-2b36-4d2e-8cfb-54b062eac6ff_Strate%C5%A-1ki%20pravci%20razvoja%20obrazovanja%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini%20sa%20planom%20implementiranja.%202008.%E2%80%932015..pdf.
30. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine (2007.), Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007. – 2013. godine, dostupno na: http://www.vetbih.org/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=83&Itemid=405&lang=bs.

31. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine (2014.), Odluka o usvajanju Principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, dostupno na http://cip.gov.ba/images/pdf/principi_obrazovanje_odraslih/Principi_i_standardi_obrazovanja_odraslih_u_Bosni_i_Hercegovini.bos.pdf.
32. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine (2014.), Odluka o usvajanju Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH za period 2014. –2020., dostupno na: [http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/BiH - Strateska platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjelo%20%20%20ivotnog u%20%20%20Denja u BiH za period 2014-2020..pdf](http://www.dvv-international.ba/fileadmin/files/bosnia-and-herzegovina/Documents/BiH_-_Strateska_platforma_razvoja_obrazovanja_odraslih_u_kontekstu_cjelo%20%20%20ivotnog_u%20%20%20Denja_u_BiH_za_period_2014-2020..pdf).
33. UNESCO Institute for statistic (2016.,) 50th anniversary of international literacy day: Literacy rates are on the rise but millions remain illiterate, UIS fact sheet, september 2016, No. 38, dostupno na: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/fs38-50th-anniversary-of-international-literacy-day-literacy-rates-are-on-the-rise-but-millions-remain-illiterate-2016-en.pdf>.
34. UNICEF (2016.), Rapid acceleration of progress is needed to achieve universal primary education, dostupno na: <https://data.unicef.org/topic/education/primary-education/>.

This project has been funded with support from the European Commission.
This publication [communication] reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE
OBRAZOVANJE

EAAL

EUROPEAN AGENDA FOR ADULT LEARNING

AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKO,
OSNOVNO I SREDNJE
OBRAZOVANJE

Stepe Stepanovića, 99
78 000 Banja Luka
tel:+387 51 430 710
fax: +387 51 430 711
<http://www.vetbih.org>

Kneza Domagoja bb
88000 Mostar
Bosna i Hercegovina
mejl: info@aposo.gov.ba
Tel: +387 36 329 908
Fax: +387 36 329 908; +387 36 332 093

veb strana: <http://www.aposo.gov.ba>